

Л. В. Антонова, кандидат економічних наук,
Чорноморський державний університет
ім. Петра Могили

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті запропоновано модель формування інноваційно-інвестиційної політики, яка дозволяє проаналізувати процес формування і реалізації цілей інноваційно-інвестиційної політики економічних систем різного рівня управління відповідно до державних, регіональних і корпоративних інтересів.

Ключові слова. Інноваційно-інвестиційна політика, регіональна інноваційно-інвестиційна політика, інвестиційний потенціал, прямі іноземні інвестиції.

In this article proposed a model of the formation of innovation and investment policy allows to analyze the process of formation and realization of the goals of innovation and investment policies and economic systems of various levels of government in accordance with federal, state and corporate interests.

Key words. Innovating and investment politics, regional innovating and investment politics, investment potential, direct foreign investments.

Постановка проблеми (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями). Сучасний етап світового розвитку характеризується складним і суперечливим процесом глобалізації економіки. Цей процес потребує від національних господарств адаптації до умов зовнішнього середовища, що зумовлює пошук нових підходів до формування перспективної інноваційно-інвестиційної політики економічних систем різного рівня [1, 198]. Метою кожної держави є забезпечення стійкого і збалансованого розвитку національної економіки і підвищення матеріального добробуту суспільства [2, 21]. Це потребує виконання завдань, пов'язаних з розробкою концептуальних положень державної інноваційно-інвестиційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття). Різні аспекти проблеми формування державної інноваційно-інвестиційної політики були об'єктом дослідження таких науковців, як О. М. Алімов, О. І. Амоша, А. Є. Батюк, Л. К. Безчасний, М. В. Волосюк, А. С. Гальчинський, М. В. Гаман, Г. І. Груба, В. М. Геєць, М. Х. Корецький, В. І. Кравець, В. П. Мельник, В. В. Радченко та ін.

Мета статті (формулювання цілей статті (постановка завдання) – запропонувати методологічні підходи до розробки перспективної державної інноваційно-інвестиційної політики.

Виклад основного матеріалу (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів). У системному відношенні суб'єкти інноваційно-інвестиційного ринку можуть розглядатися як економічні системи різного рівня управління, що є самостійними частинами національної економіки і одночасно її елементами.

Інноваційно-інвестиційна політика кожного суб'єкта ринку розглядається, з одного боку, як єдине ціле, тобто система, здатна підпорядковувати всі вхідні структури і елементи, з іншого – як частина системи вищого рівня управління [3, 295]. При цьому заходи інноваційно-інвестиційної політики, що розроблені економічною системою вищого порядку, є зовнішнім чинником дії на інноваційно-інвестиційні процеси систем нижчого рівня. У той же час ефективна інноваційно-інвестиційна діяльність системи нижчого рівня управління супроводжується підвищенням поточної ефективності функціонування більшої системи [4, 29].

© **Л. В. Антонова, 2011**

Таким чином, дотримуючись вимог методології системного підходу, доцільно застосувати розроблену нами модель формування інноваційно-інвестиційної політики, відповідно до якої заходи можуть опрацьовуватися в логічній послідовності, як виконання окремих підзавдань (рис. 1):

1) розробка понятійного апарату інноваційно-інвестиційної політики, визначення її основних компонент і принципів формування;

2) дослідження сучасних тенденцій світового розвитку, що впливають на інноваційно-інвестиційну активність суб'єктів ринку і виявлення мотивів іноземного інвестування у формі прямих іноземних інвестицій;

3) обґрунтування чинників економічного зростання, оцінка інвестиційного потенціалу і конкурентоспроможності інвестиційних ресурсів, дослідження стану інвестиційного клімату України з метою ідентифікації проблем, що заважають досягненню мети економічного зростання, і розробка заходів щодо вдосконалення інноваційно-інвестиційної політики держави;

4) визначення принципів регіональної інноваційно-інвестиційної політики, оцінка інвестиційного клімату й інвестиційного середовища регіону з метою розробки заходів з удосконалення регіональної інноваційно-інвестиційної політики;

5) оцінка впливу інноваційно-інвестиційної політики на інвестиційну активність і інвестиційну привабливість з метою розробки заходів щодо вдосконалення інноваційно-інвестиційної політики підприємства.

На першому етапі дослідження уточнюються цілі інноваційно-інвестиційної політики суб'єктів ринку різного рівня управління, аналізуються інтереси макро-, мезо- і мікрорівнів під час реалізації такої політики. З позицій системного підходу, розробка інноваційно-інвестиційної політики підпорядкована ієрархічним принципам, тому інтереси цілого і часткового можуть перебувати в конфронтації та неузгодженості, що відображається на якісних і кількісних результатах функціонування систем. І тут актуальне виявлення взаємозв'язку державної інноваційно-інвестиційної політики, регіональної, галузевої і, зрештою, політики підприємства.

На наш погляд, цей підхід дозволяє простежити відмінності між державними, регіональними інтересами та інтересами бізнесу, представленого галузями, корпораціями або підприємствами.

Інтереси на кожному рівні економічної системи різні. Слово "інтерес" має кілька значень: 1) увага, викликана чимось до когось, до чогось; 2) значущість; 3) потреби; 4) вигоди. На нашу думку, щодо економічних інтересів можна ввести таку класифікацію:

- стратегічні інтереси, що відображають значущість;

- потреби, які позначають соціальні інтереси;

- вигоди – суто економічні інтереси, спрямовані на максимізацію прибутковості й мінімізацію ризиків. На кожному рівні (макро-, мезо-, мікро-) реалізуються всі види інтересів, проте виникають певні пріоритети [5, 135].

На макрорівнях пріоритети мають реалізовувати стратегічні цілі й інтереси, що дозволять забезпечити розвиток довготривалих чинників зростання економіки, гідне місце України у світовому господарстві, підвищення національної конкурентоспроможності країни. На рівні регіону пріоритетними повинні бути інтереси, які більшою мірою мають соціальну спрямованість. На мікрорівні пріоритетним стає "вигода", тобто в інноваційно-інвестиційній політиці переважають заходи, спрямовані на забезпечення максимально можливої прибутковості. Невідповідність отриманих результатів цілям інноваційно-інвестиційної політики пояснюється неузгодженістю інтересів як усередині системи, так і між рівнями.

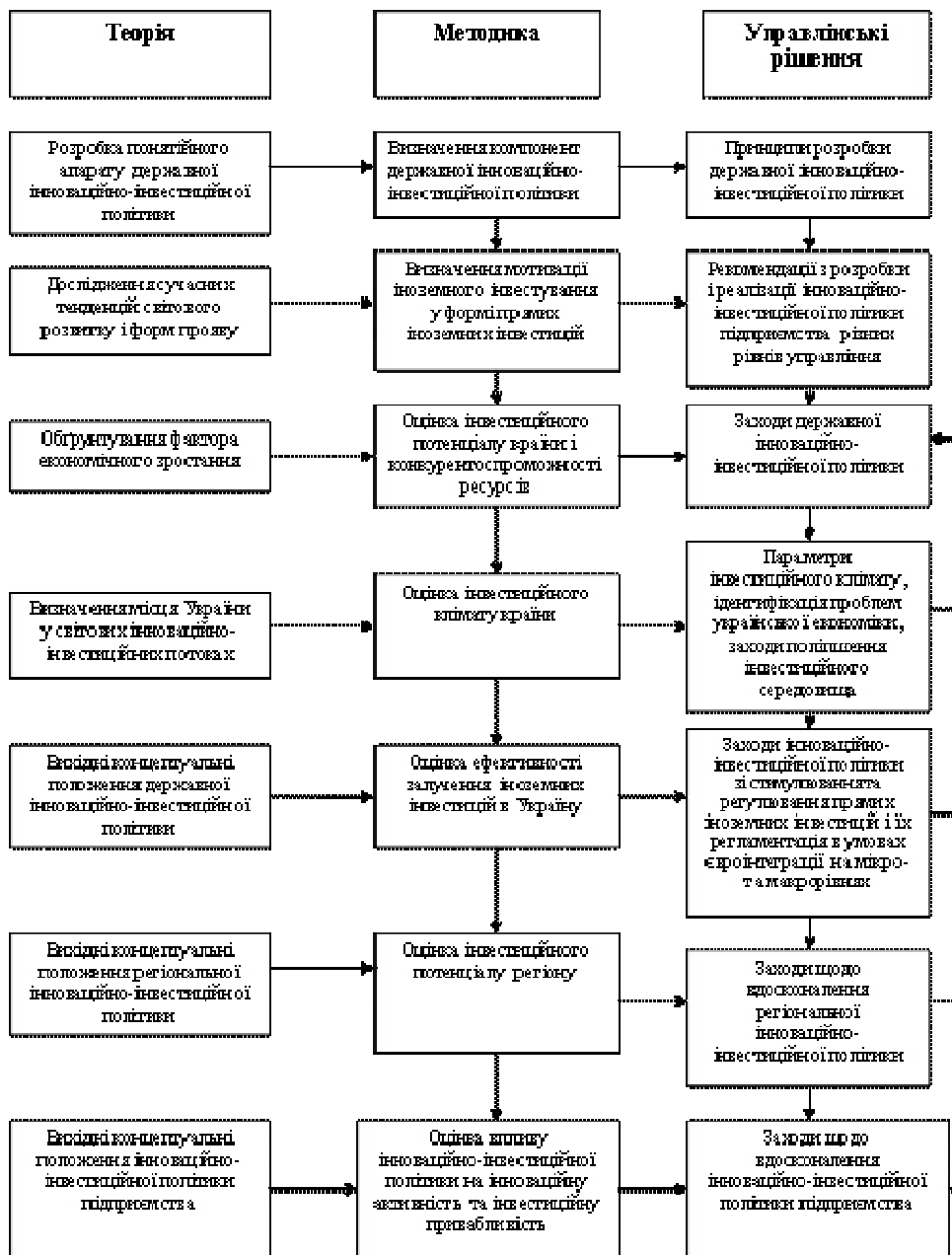

Рис. 1. Модель формування концептуальних положень перспективної інноваційно-інвестиційної політики

Ураховуючи світовий досвід, можна стверджувати, що один з чинників зростання економіки Японії – єдність державного апарату і великого капіталу в розв’язанні спільних проблем. У Японії широко використовується система загальнодержавного, регіонального, цільового, галузевого і внутрішньофірмового планування. На загальнодержавному рівні розробляється ціла система планів економічного і соціального розвитку. Основні цілі й завдання загальнодержавного розвитку враховуються у змісті внутрішньокорпоративних планів, які мають директивний характер. Система загальнодержавних планів складається з п’яти груп: плани економічного і соціального розвитку; план розвитку і використання земель; раціонального розміщення продуктивних сил; галузеві [6, 95].

Таким чином, в Японії відбувається поєднання інтересів держави і бізнесу. На мікрорівні реалізуються цілі держави, але при цьому держава створює найсприятливіші умови для ведення бізнесу. На нашу думку, якщо держава має чисто економічні інтереси і не вирішує стратегічних питань поліпшення умов для суб’єктів господарювання, то про поєднання інтересів держави і бізнесу не може бути й мови.

Кінцева мета національної соціально-економічної системи “забезпечення зростання рівня життя населення” на регіональному рівні розвивається під впливом корпоративних і галузевих інтересів [1]. Тому важливо співвіднести поняття “ринкових цілей і інтересів”, до яких прагне українська економіка (як метасистема), з цілями й інтересами мезорівня (регіонального рівня). У той же час слід ураховувати, що

велика частина функцій економічного зростання, забезпечення гідного рівня життя населення переноситься на рівень регіонів (мезорівень), а також на рівень окремих суб'єктів господарювання (мікрорівень).

На другому етапі виявляються сучасні тенденції світового розвитку, що впливають на інвестиційну активність суб'єктів інвестиційного ринку. Відповідно до прийнятого в нашій статті системного підходу сучасні тенденції світового розвитку розглядаються як зовнішні чинники розвитку національної економіки. При цьому визначається, що глобалізація, як основна тенденція світового розвитку, здійснює вплив на суб'єктів господарювання всіх рівнів управління, тому актуальною є розробка заходів інноваційно-інвестиційної політики, що дозволять суб'єктам ринку на всіх рівнях управління адаптуватися до умов зовнішнього середовища та успішно брати участь у глобальній конкуренції. Для ефективного залучення і використання іноземних інвестицій слід вивчати світовий досвід і застосовувати його у практичній діяльності. Це обумовлює дослідження діяльності ТНК, зарубіжних держав тощо для визначення мотивації іноземного інвестування у формі прямих іноземних інвестицій і, як наслідок, дозволяє залучати іноземних інвесторів, здатних зробити позитивний вплив на економіку країни, а також прогнозувати поведінку іноземних компаній на ринку.

Виходячи з положень, отриманих на першому і другому етапі дослідження, можлива розробка концептуальних положень інноваційно-інвестиційної політики держави, регіону і підприємства, яким присвячуються подальші етапи. На кожному етапі пропонується проводити дослідження за таким планом:

- 1) визначення початкових концептуальних положень інноваційно-інвестиційної політики економічної системи певного рівня;
- 2) дослідження впливу зовнішніх чинників розвитку на внутрішнє середовище економічної системи;
- 3) дослідження внутрішнього інвестиційного середовища економічної системи як наслідок визначення можливостей інвестиційної активності;
- 4) ідентифікація проблем, які слід розв'язати для підвищення ефективності реалізації інноваційно-інвестиційної політики;
- 5) вихідними даними є економічні показники, що характеризують інвестиційну активність економічної системи певного рівня, а також ефекти, які характеризують реалізацію інтересів інвесторів.

Ефективність нинішньої інноваційно-інвестиційної політики на макрорівні є зовнішнім чинником дії на інвестиційне середовище регіону. Реалізація інноваційно-інвестиційної політики мезорівня створює зовнішні чинники для діяльності підприємства.

Таким чином, результативність реалізації інноваційно-інвестиційної політики держави і регіону багато в чому обумовлює ефективну діяльність підприємства, його інвестиційну активність, оскільки заходи інноваційно-інвестиційної політики економічної системи вищого рівня створюють сприятливі умови для суб'єктів господарювання мікрорівня. Тільки моніторинг інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, виявлення проблем формування й реалізації їх інноваційно-інвестиційної політики з урахуванням регіональних особливостей і проблем дозволяє ідентифікувати несумісність інтересів бізнесу і держави. Отже, запропонований методологічний підхід передбачає зворотний зв'язок, за допомогою якого держава зможе виявити проблеми систем нижчого рівня управління, орієнтуватися на потреби бізнесу, формувати інноваційно-інвестиційну політику, забезпечуючи можливості реалізації інтересів бізнесу.

На третьому етапі дослідження передбачається розробка концептуальних положень державної інноваційно-інвестиційної політики, що забезпечують стійке і збалансоване зростання економіки на довгострокову перспективу. Для цього необхідне виявлення чинників економічного зростання і розробка заходів з їх розвитку, а також визначення типу збалансованості економіки держави. Окрім цього, доцільно провести оцінку інвестиційного потенціалу й конкурентоспроможності інвестиційних ресурсів з метою ідентифікації проблем, що заважають досягненню цілей економічного зростання, і розробити заходи з удосконалення інвестиційної політики держави, при цьому необхідне дотримання принципу несуперечності застосування інструментів інноваційно-інвестиційної політики й інших видів політик.

Державна інноваційно-інвестиційна політика може розглядатися як інструмент формування сприятливого інвестиційного клімату. Для створення кращих умов інвестиційної діяльності слід проводити моніторинг стану інвестиційного клімату країни, а також його порівняння з інвестиційним кліматом інших країн [7, 9]. При цьому важливо не лише оцінити той або інший чинник, що впливає на створення умов інвестиційної діяльності, а визначити, які чинники позитивні, а які створюють перешкоди для інвестиційної діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів. Слід зазначити важливий аспект інноваційно-інвестиційної політики держави під час застосування заходів регулювання діяльності іноземних компаній.

Четвертий етап дослідження присвячується визначенню принципів регіональної інноваційно-інвестиційної політики, оцінці інвестиційного клімату й інвестиційного середовища регіону з метою розробки заходів з удосконалення регіональної інвестиційно-інвестиційної політики.

Регіони України характеризуються високим ступенем економічної неоднорідності, отже, відмінностями в можливостях залучення інвестиційних ресурсів. На основі системного підходу доцільно розглядати регіон як підсистему національної економіки, що має особливі природно-кліматичні, суспільно-політичні і соціально-економічні характеристики. При цьому регіональна інноваційно-інвестиційна політика завжди поєднує елементи загального, властивого державній інноваційно-інвестиційній політиці в цілому, і

часткового. Тому проблема її розробки полягає в забезпеченні цілісного поєднання загального й особливого в умовах конкретної економічної системи.

На нашу думку, формування регіональної інноваційно-інвестиційної політики з метою економічного розвитку здійснюється на підставі таких концептуальних положень:

1) регіональна інноваційно-інвестиційна політика є результатом сумісних дій органів влади державного і регіонального рівнів;

2) державні органи влади відповідальні за розробку рамкових умов інноваційно-інвестиційної діяльності на території регіону, обґрунтування пріоритетів і форм використання державних ресурсів;

3) змістовне навантаження регіональної інноваційно-інвестиційної політики лежить на регіональних органах влади:

– чітке визначення місця регіону в економіці країни, її секторах і галузях;

– постановка цілей інноваційно-інвестиційної політики з урахуванням регіональних інтересів і їх узгодження з метою розвитку економіки країни;

– створення додаткових умов для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, виходячи з організаційних можливостей і ресурсної бази;

– селекція інструментів для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

Кінцевою метою регіональної інноваційно-інвестиційної політики є піднесення економіки, підвищення її ефективності та можливості забезпечення самофінансування розвитку регіону. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію підцелей регіональної інноваційно-інвестиційної політики, узагальнення яких дозволяє виділити такий їх склад: активізація інвестицій; формування прогресивної структури економіки за секторами, галузями і територіями; створення сприятливого інвестиційного середовища для розвитку бізнесу.

На п'ятому етапі досліджується інноваційно-інвестиційна політика підприємства в сучасних умовах. На нашу думку, сучасні умови економіки України характеризуються високим рівнем монополізації окремих галузей і сфер господарювання, а також наявністю істотної економічної залежності окремих формально самостійних підприємств від різного роду корпоративних утворень і структур. Підприємство розглядається як основна ланка нижнього рівня управління економічною діяльністю незалежно від форми власності й динаміки його відносин з корпоративними утвореннями. Економічна функція підприємства полягає у створенні специфічної системи організації для цілей ефективного використання капіталу. При цьому загальні цілі управління інноваційно-інвестиційним процесом на рівні підприємства певною мірою узгоджуються з інтересами і цілями контрольної корпорації, що знаходить відображення у виробленні заходів інноваційно-інвестиційної політики.

Розвиток підприємства може передбачати різні напрями: розширення обсягів виробництва; збільшення продажу продукції; освоєння виробництва принципово нових товарів, робіт і послуг; диверсифікація діяльності; будівництво нових виробничих об'єктів або модернізація наявних; поглинання інших підприємств у різних формах (придбання, приєднання тощо) для посилення позицій на ринку, горизонтальну або вертикальну інтеграцію. Це зумовлює вироблення відповідних заходів і механізму реалізації перспективної інноваційно-інвестиційної політики.

Про ефективність реалізації інвестиційної політики підприємства доцільно судити за ефективністю використання інвестиційного капіталу з урахуванням виручки, прибутку, показника оборотності оборотних коштів, фондівіддачі й фондівіддачі нематеріальних активів. Для цього можна застосовувати метод ланцюгових підстановок, що дозволяє визначити вплив чинників на ефективність використання інвестиційного капіталу.

Для оцінки впливу інноваційно-інвестиційної політики на рівень інвестиційної активності, на нашу думку, має сенс використовувати таку систему показників: питома вага витрат на інвестиційну діяльність у вартості довгострокових активів; питома вага позикових коштів, спрямованих на інноваційно-інвестиційну діяльність, у загальній сумі власних коштів; питома вага власних коштів для інноваційно-інвестиційної діяльності в загальній сумі власних коштів; витрати на інвестиційну діяльність 1 працівника; питома вага введених виробничих потужностей у вартості основних виробничих фондів; питома вага вибулих виробничих потужностей у вартості основних виробничих фондів; співвідношення витрат на інноваційно-інвестиційну діяльність і обсягу випущеної продукції; співвідношення витрат на інноваційно-інвестиційну діяльність і загальної суми витрат на випущену продукцію.

Для оцінки впливу інноваційно-інвестиційної політики на інвестиційну привабливість доцільно використовувати методіку оцінки інвестиційної привабливості, відмітною рисою якої є комплексний підхід, що відображає рівень інвестиційного ризику, інвестиційної активності і фінансового стану.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, запропонований нами методологічний підхід до формування концепції перспективної інноваційно-інвестиційної політики дозволяє проаналізувати процес формування і реалізації цілей інноваційно-інвестиційної політики економічних систем різного рівня управління відповідно до державних, регіональних і корпоративних інтересів. Це підтверджує, що ефективна інноваційно-інвестиційна політика підприємства має бути збалансованою за всіма напрямками інвестиційної діяльності й адекватною умовам

господарювання. Важливий аспект – це забезпечення зворотного зв'язку між мікро-, мезо- і макрорівнями. На макрорівні необхідний моніторинг проблем інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Сучасні тенденції світового розвитку, що обумовлюють формування єдиного економічного простору, впливають на інноваційно-інвестиційну активність суб'єктів господарювання національної економіки і суб'єктів світового господарства. Це зумовлює дослідження процесів світового розвитку, виявлення основних напрямів і вивчення мінливих умов ведення бізнесу, визначення можливостей інтеграції країни у світову економіку.

Список використаних джерел

1. Груба Г. І. Формування інноваційної моделі розвитку в Україні / Г. І. Груба // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2007. – № 2 (32). – С. 196–203.
2. Теорія та історія державного управління : навч. посіб. / [Одінцова Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. та ін.]. – К. : Професіонал, 2008. – 288 с.
3. Волосяк М. В. Державне регулювання та місцеве самоврядування в умовах реалізації промислово-інноваційної політики / М. В. Волосяк // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2008. – Вип. 3 (22). – С. 294–299.
4. Гаман М. В. Державне регулювання інноваційного розвитку України : [монографія] / Гаман М. В. – Х., 2005. – 388 с.
5. Волков О. І. Інноваційний розвиток промисловості України / [за ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка]. – К. : КНТ, 2006. – 648 с.
6. Золотарьов В. Ф. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Золотарьов В. Ф. – Х. : Магістр, 2008. – 292 с.
7. Беленький П. Теоретико-методологічні засади регіонального розвитку економіки України / П. Беленький, О. Другов // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 7–17.